

Lorestan University

Proposing a Model of Women's Resistance Strategies in Confronting Gender Inequality within the Family: A Case Study of Female Students at Islamic Azad University, Shiraz Branch

Zahra Shayesteh¹ , Alireza Khodami² , Jalil Azizi³ , and Ebrahim Beiraghipanah⁴

1. Department of Sociology, Ja.C., Islamic Azad University, Fars, Iran. Email: 2298378193@iau.ir

2. Corresponding Author, Department of Sociology, Ja.C., Islamic Azad University, Fars, Iran. Email: 2431749029@iau.ir

3. Department of Sociology, Ja.C., Islamic Azad University, Fars, Iran. Email: 2430149427@iau.ir

4. Department of Business Administration, Shi.C., Islamic Azad University, Fars, Iran. Email: 2296979068@iau.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 05 October 2025

Received in revised form 27 December 2025

Accepted 26 February 2026

Available online 21 March 2026

Keywords:

Gender Inequality,
Resistance,
Grounded Theory,
Family,
Women's Empowerment

ABSTRACT

Objective: This study aims to examine the resistance strategies employed by female students at the Islamic Azad University, Shiraz Branch, in confronting gender inequalities within the family. It seeks to identify and analyze the ways in which these students respond to and cope with such inequalities.

Method: The research was conducted using a qualitative approach based on Grounded Theory (Strauss and Corbin's six-step model). The study participants consisted of 15 female students who had experienced gender inequality within their families. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using the three stages of coding: open, axial, and selective. In total, 22 open codes (subcategories) and several axial categories were extracted.

Results: The results indicate that women employ a range of resistance strategies when facing gender inequalities, categorized into 13 main themes: demonstrating compliance, protesting discrimination, challenging gender stereotypes, utilizing social support, selective distancing from the family, concealing information in family interactions, overt resistance to gender discrimination, overt violence strategies, empowerment, suicidal mechanisms, exiting the environment, experiencing unfair treatment, and lack of financial support. The core category emerging from the data was identified as "escaping patriarchal domination."

Conclusions: The findings reveal that female students are not passive in the face of gender-based discrimination within the family; instead, they actively adopt various resistance strategies to confront and manage these inequalities. The results of this study can serve as a theoretical and practical foundation for developing supportive policies and programs aimed at enhancing awareness and empowering young women in dealing with familial and social gender inequalities.

Cite this article: Shayesteh, Z., Khodami, A., Azizi, J., & Beiraghipanah, E. (2026). Proposing a Model of Women's Resistance Strategies in Confronting Gender Inequality within the Family: A Case Study of Female Students at Islamic Azad University, Shiraz Branch. *New Research in Islamic Humanities Studies*, 4 (8), 1-21. <https://doi.org/10.22034/api.2026.2086858.1685>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights.

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2026.2086858.1685>

Publisher: Lorestan University.

Introduction

Gender inequality within the family remains one of the most enduring forms of social injustice, persisting in many Iranian households despite advancements in women's education and social awareness. Young women, navigating the tension between modern academic values and traditional familial frameworks, encounter these inequalities and employ diverse strategies to confront them.

Equipped with higher education and cultural capital, female students exhibit heightened gender consciousness; rather than passively acquiescing to discrimination, they emerge as active agents. Their resistance manifests through various mechanisms, including bargaining, protest, concealment, role redefinition, and the utilization of social support networks. The coexistence of traditionalism and modernity in Shiraz creates a dualistic position for these young women, subjecting them to patriarchal pressures while simultaneously fostering opportunities for conscious resistance. Focusing on the lived experiences of female students at the Islamic Azad University, Shiraz Branch, this study seeks to identify and analyze these resistance strategies. The research aims to develop a grounded theory concerning female resistance to domestic gender inequality and to elucidate the paradigmatic model of this process. The findings may contribute to the design of empowerment programs, gender-related curricula in higher education, and family oriented policymaking.

Method

The research was conducted using a qualitative approach based on Grounded Theory (Strauss and Corbin's six-step model). The study participants consisted of 15 female students who had experienced gender inequality within their families. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using the three stages of coding: open, axial, and selective. In total, 22 open codes (subcategories) and several axial categories were extracted.

Results

The results indicate that women employ a range of resistance strategies when facing gender inequalities, categorized into 13 main themes: demonstrating compliance, protesting discrimination, challenging gender stereotypes, utilizing social support, selective distancing from the family, concealing information in family interactions, overt resistance to gender discrimination, overt violence strategies, empowerment, suicidal mechanisms, exiting the environment, experiencing unfair treatment, and lack of financial support. The core category emerging from the data was identified as "escaping patriarchal domination."

Conclusions

The findings of the present study align with those reported by Farahmand, Baharlouei, Sharifi Saei, and Azad Armaki. Across these studies, women's resistance to familial

discrimination appears as a combination of covert protest, performed compliance, and gradual, incremental actions. Likewise, Al-Swalqa's research on Jordanian women indicates that, in confronting domestic violence, they employ strategies such as refusal, tactical role-playing, and the use of social-support networks. These results correspond closely with the components of "concealment" and "social support" identified in the current study. The findings further suggest that the cultural environment of Shiraz characterized by the coexistence of traditional and modern value systems creates a dual and sometimes contradictory space for resistance. Within this context, young women combine cultural accommodation with modern gender awareness to develop strategies appropriate to their sociocultural setting as they confront patriarchal domination. Overall, the study shows that resistance within Iranian families is a multidimensional and gradual process, one that spans from the internalization of cultural norms to the reconstruction of social agency, representing a progression from subordination to active agency. The study concludes that women's resistance to gender inequality in the family is dynamic, multilayered, and shaped by cultural, social, and economic factors. In the process of "escaping patriarchal domination," female university students rely on strategies such as tactical adaptation, negotiation, empowerment, and economic independence. These findings, consistent with both national and international research, indicate that although female agency in contemporary Iran remains constrained by prevailing cultural structures, it is nonetheless gradually reshaping patriarchal norms from within.

Author Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank the anonymous reviewers for their insightful comments and constructive feedback, which significantly improved the quality of this manuscript. We also extend our gratitude to our colleagues for their valuable discussions and technical support throughout this research.

Ethical Considerations

The authors strictly adhered to the highest standards of research integrity. The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and any other form of scientific misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

ارائه مدل راهبردهای مقاومت زنان در مواجهه با نابرابری جنسیتی درون خانواده، مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز

زهرا شایسته^۱، علیرضا خدای^۲، جلیل عزیزی^۳، ابراهیم بیرقی پناه^۴

۱. گروه جامعه‌شناسی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، فارس، ایران. رایانامه: 2298378193@iau.ir
۲. نویسنده مسئول، گروه جامعه‌شناسی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، فارس، ایران. رایانامه: 2431749029@iau.ir
۳. گروه جامعه‌شناسی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، فارس، ایران. رایانامه: 2430149427@iau.ir
۴. گروه مدیریت بازرگانی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، فارس، ایران. رایانامه: 2296979068@iau.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی،	هدف: این پژوهش با هدف بررسی راهبردهای مقاومت دختران دانشجوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز در مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی در محیط خانواده انجام شده و تلاش دارد شیوه‌های مواجهه آنان با این نابرابری‌ها را شناسایی و تحلیل کند.
تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۱۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۰/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۰۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۰۱	روش پژوهش: این مطالعه با رویکرد کیفی و با استفاده از نظریه داده‌بنیاد (الگوی شش مرحله‌ای اشتراوس و کوربین) انجام شده است. مشارکت‌کنندگان پژوهش شامل ۱۵ دختر دانشجو بودند که تجربه نابرابری جنسیتی در خانواده داشتند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته گردآوری شد و با استفاده از فرایند کدگذاری سه مرحله‌ای شامل کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل گردید. در مجموع ۲۲ کد باز (خرده‌مقوله) و چندین مقوله محوری استخراج شد.
کلیدواژه‌ها: نابرابری جنسیتی، مقاومت، نظریه داده بنیاد، خانواده، توانمندسازی زنان	یافته‌ها: نتایج نشان داد که زنان در مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی از مجموعه‌ای از راهبردهای مقاومتی بهره می‌گیرند که در قالب ۱۳ مقوله اصلی شامل: نمایش تمکین، اعتراض به تبعیض، به چالش کشیدن کلیشه‌های جنسیتی، بهره‌گیری از حمایت‌های اجتماعی، فاصله‌گذاری انتخابی با خانواده، پنهان‌سازی اطلاعات در روابط خانوادگی، مقاومت آشکار در برابر تبعیض‌های جنسیتی، راهبرد خشونت علنی، توانمندسازی، مکانیسم خودکشی، کنش ترک محیط، عدم عدالت در رفتار و عدم حمایت مالی شناسایی شد. مقوله هسته‌ای پژوهش نیز «گریز از سلطه پدرسالاری» به‌دست آمد.
	نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دختران دانشجو در مواجهه با تبعیض‌های جنسیتی درون خانواده صرفاً منفعل نبوده و با اتخاذ راهبردهای مختلف مقاومتی، نقش فعالی در مقابله با این نابرابری‌ها ایفا می‌کنند. نتایج این مطالعه می‌تواند مبنایی نظری و عملی برای تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های حمایتی با هدف افزایش آگاهی و توانمندسازی دختران در مواجهه با نابرابری‌های خانوادگی و اجتماعی فراهم آورد.

استناد: شایسته، زهرا؛ خدای، علیرضا؛ عزیزی، جلیل و بیرقی پناه، ابراهیم. (۱۴۰۴). ارائه مدل راهبردهای مقاومت زنان در مواجهه با نابرابری جنسیتی درون خانواده، مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز. *پژوهش‌های نوین در مطالعات علوم انسانی اسلامی*، (شماره ۸)، ۴،

۱-۲۱. <https://doi.org/10.22034/api.2026.2086858.1685>

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2026.2086858.1685>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه لرستان.

مقدمه

نابرابری جنسیتی، یکی از ساختارمندترین اشکال بی‌عدالتی اجتماعی در جوامع انسانی است که در بستر خانواده نیز بازتولید می‌شود. خانواده به‌عنوان نخستین نهاد اجتماعی، نقش کلیدی در جامعه‌پذیری جنسیتی و انتقال ارزش‌های مبتنی بر تفکیک نقش‌های زنانه و مردانه دارد. در بسیاری از خانواده‌های ایرانی، اگرچه تحولات اجتماعی و افزایش سطح تحصیلات زنان موجب تغییراتی در نقش‌های جنسیتی شده، اما همچنان نشانه‌هایی از تبعیض و نابرابری در زمینه‌هایی چون تقسیم کار خانگی، تصمیم‌گیری‌ها، و محدودیت‌های رفتاری به چشم می‌خورد. در چنین شرایطی، زنان به‌ویژه نسل جوان‌تر راهبردهایی برای مقاومت، چانه‌زنی یا بازتعریف نقش‌های خود در پیش می‌گیرند. با گسترش آموزش عالی در ایران و ورود گسترده زنان به دانشگاه‌ها، شاهد شکل‌گیری نوعی آگاهی جنسیتی در میان دانشجویان دختر هستیم. این آگاهی، آن‌ها را در مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی در خانواده به کنشگرانی فعال تبدیل می‌کند؛ کنشگرانی که با استفاده از طیفی از راهبردهای مقاومت، در پی کسب اختیار بیشتر و بازتعریف نقش زنانه در خانواده‌اند. در این میان، بررسی تجربه‌های زنان جوانی که از یک‌سو در معرض ارزش‌های نوین دانشگاهی قرار دارند و از سوی دیگر همچنان در ساختارهای سنتی خانواده زندگی می‌کنند، می‌تواند تصویر دقیقی از شیوه‌های مقاومت روزمره آن‌ها در برابر نابرابری جنسیتی ارائه دهد. نابرابری جنسیتی در خانواده پدیده‌ای است که ریشه در ساختارهای سنتی و ارزش‌های فرهنگی دیرپای جوامع دارد. در ایران با وجود افزایش مشارکت اجتماعی و تحصیلی زنان، ساختار قدرت درون خانواده همچنان به نفع مردان باقی مانده است. تصمیم‌گیری‌های اساسی، محدودیت‌های رفت‌وآمد، نظارت شدید بر روابط اجتماعی دختران، و تقسیم ناعادلانه مسئولیت‌های خانگی از جمله مصادیق نابرابری در خانواده به شمار می‌روند (Azad Armaki, 2016). اگرچه قوانین و سیاست‌های کلان تا حدی به بهبود وضعیت زنان کمک کرده‌اند، اما در عمل، بسیاری از زنان به‌ویژه درون نهاد خانواده، همچنان با اشکال مختلف سلطه و نابرابری مواجه‌اند. با وجود این، زنان به‌مثابه سوژه‌هایی منفعل باقی نمانده‌اند بلکه از راهبردهای متنوعی برای مقابله با این وضعیت از جمله مقاومت پنهان، چانه‌زنی و بهره‌گیری از آموزش استفاده می‌کنند (Farahmand & Baharlouei, 2022a). این کنش‌ها و راهبردها اگرچه همواره آشکار نیستند اما نقش مهمی در فرسایش تدریجی سلطه مردسالارانه و نابرابری جنسیتی ایفا می‌کنند. در این بستر، مقاومت زنان جوان در برابر نابرابری‌ها اهمیتی مضاعف پیدا می‌کند. دانشجویان دختر، به‌عنوان بخشی از طبقه متوسط جدید و دارای سرمایه فرهنگی، در موقعیتی قرار دارند که نه تنها نابرابری‌ها را درک می‌کنند، بلکه گاه به شیوه‌های خلاقانه‌ای برای مقابله با آن متوسل می‌شوند. این راهبردها می‌توانند از اشکال ملایم چانه‌زنی و اقیان تا کنش‌های اعتراضی و حتی سکوت معنادار را در بر گیرند (Karimi, 2021). همچنین باید اضافه کرد با توجه به ساختار فرهنگی - اجتماعی شهر شیراز که در آن سنت‌گرایی خانوادگی و تمایلات مدرن هم‌زمان حضور دارند، زنان جوان به‌ویژه دانشجویان در موقعیتی دوگانه قرار می‌گیرند. از یک سو، الگوهای جنسیتی سنتی و فشارهای خویشاوندی آن‌ها را به پذیرش نظم پدرسالارانه سوق می‌دهد و از سوی دیگر، دسترسی به آموزش عالی، فضاهای دانشگاهی و منابع آگاهی‌زا، امکان شکل‌گیری کنش مقاوم^۱ را فراهم می‌کند (Mazaheri & Colleagues, 2019). مفهوم کنش مقاوم در اینجا به مجموعه‌ای از رفتارها و استراتژی‌های آگاهانه‌ای اشاره دارد که زنان جوان (به‌ویژه دانشجویان) در مواجهه با ساختارهای پدرسالارانه شیراز اتخاذ می‌کنند. در نتیجه این زمینه فرهنگی خاص، بستری مهم برای بررسی راهبردهای مقاومت زنان در برابر نابرابری جنسیتی درون خانواده فراهم می‌سازد. شناسایی این راهبردها نه تنها می‌تواند درک ما از پویایی‌های جنسیتی در خانواده را افزایش دهد، بلکه زمینه‌ساز مداخلات مؤثرتر فرهنگی و اجتماعی در جهت توانمندسازی زنان خواهد بود. از این رو، پژوهش حاضر با تمرکز بر تجربه‌های زیسته دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، در پی پاسخ به این پرسش کلیدی است که: زنان جوان چگونه در برابر نابرابری‌های جنسیتی در خانواده مقاومت می‌کنند و چه راهبردهایی را برای مقابله با این وضعیت به کار می‌گیرند؟ هدف از انجام پژوهش حاضر، ارائه نظریه داده بنیاد درباره راهبردهای مقاومت دختران دانشجوی دانشگاه آزاد شیراز در مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی درون خانواده است. این مطالعه با تمرکز بر تجربه زیسته دختران دانشجو، می‌کوشد با ارائه فهم نظری از مقاومت‌های روزمره دختران در بستر خانواده‌های ایرانی به تحلیل نابرابری جنسیتی و مقاومت در سطح خانواده به ارائه مدل

پارادایمی بپردازد. انتظار می‌رود یافته‌های این تحقیق، بستری برای طراحی برنامه‌های توانمندسازی زنان، آموزش تربیت جنسی در سطح دانشگاهی و سیاست‌گذاری خانواده‌محور توسط متولیان امر فرهنگی از جمله آموزش و پرورش، آموزش عالی و صدا و سیما فراهم کند. با توجه به هدف پژوهش که شناسایی راهبردهای مقاومت دختران دانشجو در برابر نابرابری جنسیتی درون خانواده است، با توجه به موارد فوق سؤال اصلی پژوهش بصورت ذیل بیان می‌گردد:

راهبردهای مقاومت زنان در مواجهه با نابرابری جنسیتی درون خانواده چگونه است؟

پیشینه پژوهش

مطالعه مقاومت دختران در برابر نابرابری‌های جنسیتی درون خانواده، به‌ویژه در بسترهای فرهنگی و اجتماعی خاص مانند ایران، مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. در این زمینه، پژوهش‌های متعددی به بررسی شیوه‌های مقاومت دختران پرداخته‌اند: فرهمند و بهارلویی با استفاده از روش نظریه داده بنیاد، به بررسی تجربه زنان از نابرابری جنسیتی درون خانواده و راهبردهای مقاومت آن‌ها پرداختند. نتایج نشان داد که زنان با دوگانگی عاطفی و منطقی مواجه‌اند و راهبردهایی مانند اعتراض، اثبات خود و مقاومت را اتخاذ می‌کنند (Farahmand & Baharlou, 2022a). در پژوهشی دیگر فرهمند و بهارلویی استراتژی‌های زنان در مواجهه با نابرابری‌ها، تبعیض‌ها و خشونت‌ها را بررسی کرده و به این نتیجه رسیدند که زنان استراتژی‌هایی مانند اصلاحی، استقلال طلبانه، اعتراضی و پیشگیرانه را در پیش می‌گیرند (Farahmand & Baharlou, 2022b). شریفی ساعی و آزاد ارمکی در مطالعه‌ای کیفی، راهبردهای مقاومت فرهنگی زنان در خانواده‌های ایرانی را بررسی کرده و دریافته‌اند که زنان از شیوه‌هایی مانند مبارزه بر سر معنا، رمزگشایی‌های تقابلی و نمایش تمکین برای تغییر توازن قدرت در خانواده بهره می‌برند (Sharifi Saei & Azad Aramaki, 2022). این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که زنان در مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی درون خانواده، از راهبردهای متنوعی بهره می‌برند که بسته به زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و فردی متفاوت است. با این حال، هنوز نیاز به مطالعات بیشتری وجود دارد تا این راهبردها به صورت دقیق‌تر و در بسترهای مختلف بررسی شوند. همچنین مطالعات بین‌المللی نشان می‌دهند که زنان در مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی درون خانواده، از راهبردهای متنوعی بهره می‌برند. این راهبردها بسته به زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و فردی متفاوت هستند. السوالقه به بررسی راهبردهای مقاومت زنان اردنی در مواجهه با خشونت خانگی پرداخته که نتایج نشان داد که زنان از تاکتیک‌هایی مانند امتناع از رابطه جنسی، محروم‌سازی مالی و استفاده از نقش‌های سنتی برای مقابله با سلطه مردان استفاده می‌کنند (Alsawalqa, 2022). باسو در مطالعه‌ای موردی، به بررسی مقاومت زنان کارآفرین در بنگال غربی در برابر نابرابری‌های جنسیتی درون خانواده پرداخته و نشان داد که زنان با استفاده از راهبردهایی مانند حفظ استقلال اقتصادی، بازتعریف نقش‌های خانوادگی و مذاکره با اعضای خانواده، به صورت فعال با ساختارهای پدرسالارانه مقابله می‌کنند (Basu, 2023). در پژوهشی توسط جان و عظیم درباره دختران در منطقه مردان پاکستان، نشان داده که دختران برای ادامه تحصیل در برابر نابرابری‌های جنسیتی درون خانواده مقاومت می‌کنند. آن‌ها با مقابله با انتظارات سنتی و محدودیت‌های فرهنگی، استقلال تحصیلی و فردی خود را پیگیری می‌کنند (Jan & Azeem, 2024). دختران در این پژوهش با اصرار بر ادامه تحصیل، چانه‌زنی با خانواده، پنهان‌کاری در برخی فعالیت‌ها و استفاده از حمایت اطرافیان، در برابر نابرابری‌های جنسیتی خانوادگی مقاومت می‌کنند. این مقاومت‌ها اغلب پنهان، تدریجی و در قالب نقش‌های پذیرفته‌شده اجتماعی انجام می‌شود. این مطالعات نشان می‌دهند که زنان در مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی درون خانواده، از راهبردهای متنوعی بهره می‌برند که بسته به زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و فردی متفاوت است. مطالعات داخلی و بین‌المللی نشان می‌دهند که مقاومت دختران و زنان در برابر نابرابری‌های جنسیتی درون خانواده، پدیده‌ای چندلایه، پیچیده و زمینه‌مند است. در بستر فرهنگی ایران، پژوهشگران نشان داده‌اند که زنان از راهبردهایی چون اعتراض، استقلال طلبی، اصلاح‌گری، نمایش تمکین و بازتعریف معنای خانوادگی برای برهم‌زدن توازن قدرت جنسیتی استفاده می‌کنند. این واکنش‌ها بسته به نوع تجربه، جایگاه اجتماعی و فضای خانوادگی تنوع زیادی دارند. در مطالعات خارجی نیز پژوهشگران بر شکل‌های مختلف مقاومت دختران و زنان در جوامع سنتی تأکید کرده‌اند.

در این زمینه، راهبردهایی مانند امتناع جنسی، استقلال اقتصادی، چانه زنی با خانواده، پنهان کاری و بازتعریف نقش ها برای مقابله با سلطه پدرسالارانه به کار می روند. این کنش ها نه صرفاً انقلابی و آشکار، بلکه اغلب پنهان، روزمره و تدریجی هستند. در مجموع، این پیشینه ها نشان می دهند که راهبردهای مقاومت زنان درون خانواده، متأثر از زمینه های فرهنگی، اجتماعی و فردی بوده و نیازمند تحلیل های بومی و تطبیقی دقیق تر هستند.

ملاحظات نظری

پژوهش کیفی بر پایه درک عمیق از تجربیات انسانی و زمینه مند بودن پدیده ها استوار است. در این راستا، ملاحظات نظری نقش مهمی در جهت دهی به فرآیند تحقیق ایفا می کنند. برخلاف پژوهش های کمی که اغلب بر پایه فرضیه ها و مدل های نظری از پیش تعیین شده بنا می شوند، پژوهش های کیفی به ویژه با رویکردهایی مانند نظریه پردازی داده بنیاد، پدیدارشناسی یا قوم نگاری - تلاش می کنند تا از درون داده ها به فهم نظری برسند. در چنین رویکردهایی، پژوهشگر باید نسبت به پیش فرض ها، سوگیری های نظری و چارچوب های مفهومی آگاه باشد و آن ها را به شیوه ای شفاف مستندسازی و مدیریت کند (Creswell & Poth, 2018). به همین دلیل، در این پژوهش تلاش خواهد شد که ضمن شناخت زمینه های نظری مرتبط با موضوع، از تحمیل نظریه های پیشین بر داده ها پرهیز شود و تمرکز بر استنتاج مفاهیم از دل تجارب مشارکت کنندگان قرار گیرد. همچنین تلاش خواهد شد از ورود پیش داوری های نظری به فرآیند کدگذاری و تحلیل داده ها جلوگیری شود. برای تحقق این مهم از طریق کدگذاری باز و مقایسه مداوم داده ها و کدها، یادداشت نویسی تحلیلی^۱ برای ثبت و ردیابی ایده های در حال شکل گیری، خودآگاهی پژوهشگر^۲ جهت شناسایی و کنترل پیش فرض های شخصی محقق می شود. این فرآیند تضمین می کند که نظریه نهایی به طور طبیعی و مستقل از داده ها ساخته شود، نه از تحمیل ساختارهای ذهنی یا چارچوب های نظری پیشین. پژوهشگر در طول انجام مصاحبه ها و تحلیل داده ها، ضمن آگاهی از جایگاه خود در فرآیند تحقیق، پیش فرض های نظری را مستندسازی و مدیریت می کند تا تحلیل نهایی بیشترین نزدیکی را با تجارب مشارکت کنندگان داشته باشد (Corbin & Strauss, 2015).

نظریه مقاومت روزمره - جیمز اسکات

جیمز اسکات (Scott, 1985) در اثر کلاسیک خود سلاح های ضعیفان^۳ بر اهمیت اشکال پنهان و غیرمستقیم مقاومت در میان فرودستان تأکید دارد. از نظر وی، مقاومت الزاماً به صورت شورش یا اعتراض آشکار بروز نمی یابد، بلکه می تواند در قالب کنش های کوچک، روزمره و خاموش مانند تعلل، دروغ مصلحتی، وانمودسازی یا سکوت معنادار نمود یابد. در بافت خانواده های پدرسالار، زنان ممکن است از طریق مقاومت های نامرئی مانند نافرمانی پنهان، تأخیر در انجام وظایف خانگی، یا اتخاذ تصمیمات مستقل در غیاب مرد خانواده، سلطه را به چالش بکشند. این شکل از مقاومت ضمن حفظ ظاهر انقیاد، نوعی قدرت در سایه را برای زنان به همراه دارد. بر اساس نظریه اسکات، مقوله های مقاومت های پنهان، روزمره، انفرادی و گاه حتی سکوت و قهر کردن نیز می توانند معنای مقاومت داشته باشند، به ویژه وقتی هدف، فرسایش تدریجی سلطه است. در پژوهش مورد نظر، گریز از سلطه پدرسالاری نیز دقیقاً هم راستا با مفهوم مقاومت اسکات است؛ زیرا دختران نه با اطاعت صرف، بلکه با اتخاذ راهبردهای متنوع و گاه پنهان، در حال بازتعریف جایگاه خود و مقاومت علیه نظام نابرابر جنسیتی اند. بنابراین، یافته های پژوهش حاضر را می توان نمود عینی نظریه مقاومت روزمره اسکات در بافت خانوادگی و جنسیتی ایران دانست؛ جایی که دختران دانشجو با بهره گیری از اشکال متنوع مقاومت، گفتمان پدرسالار را به چالش می کشند.

1. Memoing
2. Reflexivity
3. Weapons of the Weak

نظریه عاملیت نهفته - صبا محمود

یکی از چارچوب‌های مفهومی مؤثر در تحلیل کنش‌های زنان در بستر سلطه جنسیتی، نظریه عاملیت نهفته^۱ صبا محمود (Mahmood, 2005) است. برخلاف رویکردهای فمینیستی لیبرال که عاملیت را اغلب در شکل مقاومت مستقیم، مخالفت آشکار یا کنش‌های رهایی‌بخش می‌بینند، همچنین با الهام از نظریه قدرت میشل فوکو، استدلال می‌کند که عاملیت می‌تواند در دل ساختارهای قدرت و حتی از طریق رفتارهایی مانند سکوت، تمکین، یا انقیاد ظاهری نیز پدیدار شود. از دیدگاه او، این نوع کنش‌ها می‌تواند پاسخ‌هایی آگاهانه، زمینه‌مند و هدفمند به شرایط فرهنگی و اجتماعی موجود باشند و در نتیجه، حامل ظرفیت‌های مقاومت درونی شده به شمار آیند. (Mahmood, 2005)

نظریه بازسازی هویت جنسیتی - جودیت باتلر

در تبیین چگونگی کنشگری زنان در مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی، می‌توان از نظریه بازسازی هویت جنسیتی جودیت باتلر بهره گرفت. باتلر (Butler, 1990) در نظریه جنسیت، آن را نه ماهیتی ذاتی یا زیستی، بلکه کنشی تکرار شونده و ساخته شده در بستر قدرت می‌داند. به باور وی، هویت جنسیتی از طریق اجرای نقش جنسیتی یا اجراهای مداوم فرهنگی و اجتماعی بازتولید می‌شود و همین اجراها می‌توانند به شکل‌گیری مقاومت یا بازتعریف نقش‌های جنسیتی منجر شوند. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، زنان، به ویژه دختران دانشجو، در برابر تبعیض‌های جنسیتی خانوادگی، مجموعه‌ای از راهبردهای متنوع را به کار گرفته‌اند که بیانگر کنشگری فعال آنان در برابر نظم مسلط پدرسالارانه است. راهبردهایی چون «به چالش کشیدن کلیشه‌های جنسیتی»، «توانمندسازی»، «اعتراض به تبعیض» و «راهبرد خشونت علنی» با هنجارهای سنتی، مصداق‌هایی از اجرای نقش جنسیتی‌اند که هویت زنانه تثبیت شده را به چالش می‌کشند و آن را دگرگون می‌سازند. این کنش‌ها بازتابی از همان روندی هستند که باتلر از آن به عنوان امکان‌پذیری بازنویسی جنسیت از درون ساختارها یاد می‌کند. از سوی دیگر، راهبردهایی همچون «نمایش تمکین»، «عدم پذیرش آشکار تبعیض»، «فاصله‌گذاری انتخابی» و «پنهان‌سازی اطلاعات در روابط خانوادگی» نیز گرچه در ظاهر منفعلانه به نظر می‌رسند، در چارچوب نظریه باتلر، بخشی از اجرای نقش جنسیتی‌اند که از طریق بازتعریف موقعیت‌ها، به بازسازی قدرت در درون ساختارهای موجود کمک می‌کنند. حتی کنش‌هایی چون «مکانیسم خودکشی» یا «فرار»، که در نگاه نخست ناتوانی تلقی می‌شوند، در چارچوب نظریه باتلر می‌توانند به عنوان اجرای نقش جنسیتی افراطی برای گسست از هویت تحمیلی و بازسازی مرزهای زنانه تحلیل شوند. در مجموع، مقوله هسته‌ای پژوهش یعنی «گریز از سلطه پدرسالاری»، با نظریه بازسازی هویت جنسیتی باتلر انطباق دارد. دختران دانشجو نه تنها در برابر ساختارهای مردسالار منفعل نیستند، بلکه از طریق اجراها و بازتعریف‌های چندلایه و موقعیت‌مند، در حال خلق هویت‌های جنسیتی بدیل‌اند؛ هویت‌هایی که در دل زندگی روزمره و در بطن همان ساختارهای سلطه‌گر، عاملیت زنانه را شکل می‌دهند.

نظریه قدرت فوکو

همچنین میشل فوکو (Foucault, 1982) قدرت را رابطه‌ای پویا و پراکنده می‌داند که در تمام عرصه‌های زندگی، از جمله خانواده و روابط روزمره، جاری است و همواره با مقاومت همراه است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دختران دانشجو در مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی، صرفاً تسلیم سلطه پدرسالاری نمی‌شوند، بلکه از راهبردهای متنوعی برای مقاومت و بازتعریف قدرت استفاده می‌کنند. رفتارهایی مانند «نمایش تمکین» یا «کاهش دسترسی اطلاعاتی» نمونه‌هایی از مقاومت‌های ظریف در درون ساختار قدرت‌اند. همچنین «خودکشی» و «فرار» به عنوان شکل‌هایی از مقاومت بدن در برابر سلطه پدرسالارانه قابل تفسیرند و کنش‌هایی مانند «توانمندسازی» و «راهبرد خشونت علنی» نشان‌دهنده ساخت سوژه‌ای فعال و مقاوم در دل روابط نابرابر هستند. بنابراین، «گریز از سلطه پدرسالاری» به معنای

خروج کامل نیست، بلکه دگرگون سازی و بازتعریف روابط قدرت از درون و در زندگی روزمره است، که دقیقاً با چارچوب نظری قدرت فوکو هم‌راستا است. این چارچوب‌ها به ما کمک می‌کند مقاومت زنان را نه فقط به‌مثابه واکنشی منفعل، بلکه به عنوان کنشی فعال و آگاهانه تحلیل کنیم.

روش پژوهشی

این پژوهش با استفاده از نظریه داده بنیاد انجام شده است. روش نظریه داده بنیاد یک رویکرد کیفی است که هدف آن کشف و توسعه نظریه‌ها از طریق داده‌های میدانی است (Charmaz, 2014). در این پژوهش، نمونه‌گیری به شیوه‌ی نمونه‌گیری هدفمند صورت گرفت که از اصول بنیادین در روش نظریه داده بنیاد است (Danaeifard & Emami, 2019; Creswell & Poth, 2007). در این نوع نمونه‌گیری، انتخاب مشارکت‌کنندگان نه به صورت تصادفی، بلکه بر مبنای نیاز تحلیل و رشد تدریجی مقولات نظری انجام می‌شود. به عبارت دیگر، مشارکت‌کنندگان به گونه‌ای انتخاب می‌شوند که بتوانند اطلاعات غنی و مرتبط برای توسعه مفاهیم در حال شکل‌گیری ارائه دهند. برای جمع‌آوری داده‌های تحقیق از ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شده و جامعه آماری این پژوهش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز که نابرابری جنسیتی را تجربه کرده و می‌توانستند اطلاعات با ارزشی را در اختیار پژوهشگر قرار دهند، تشکیل شده است. لازم به توضیح است که فرآیند نمونه‌گیری تا زمانی ادامه یافت که پژوهشگر به اشباع نظری^۱ دست یافت؛ یعنی نقطه‌ای که در آن، داده‌های جدید منجر به شکل‌گیری مقوله‌ی جدیدی نشد و مفاهیم موجود نیز غنای کافی یافته بودند (Charmaz, 2014). در نهایت، پس از مصاحبه با ۱۵ نفر از دانشجویان دختر که تجربه‌ی مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی درون خانواده داشتند، اشباع نظری حاصل شد و روند نمونه‌گیری متوقف گردید. در نتیجه در این پژوهش هنگامی جمع‌آوری داده‌ها متوقف شد که اطلاعات درباره همه دسته‌بندی‌های مورد نظر به اشباع رسید و این امر زمانی رخ داد که اطلاعات جدیدی به دست نیامد. در پژوهش‌های کیفی، حجم نمونه را مترادف با کامل شدن داده‌ها یا اشباع داده‌ها می‌دانند (Creswell & Poth, 2019). به منظور شناسایی مؤلفه‌های راهبردهای مقاومت زنان در مواجهه با نابرابری جنسیتی درون خانواده با ۱۵ دختر دانشجو دانشگاه آزاد اسلامی شیراز مصاحبه و سپس متن مصاحبه‌ها به دقت پیاده‌سازی و به همراه یادداشت‌های برداشته شده برای تجزیه و تحلیل مورد استفاده قرار گرفت. با برش زدن متن مصاحبه، مفهوم پردازی، مقوله‌بندی و دسته‌بندی آنها در مقوله‌های اصلی و فرعی، تحلیل داده‌ها با استفاده از روش کدگذاری باز و محوری و طبقه‌بندی واحدهای متنی موجود، طبقه‌های معنی‌دار و منطقی انجام شد. برای این منظور ابتدا کدهای مناسب به بخش‌های مختلف داده‌ها اختصاص یافت. این کدها در قالب مفهوم تعیین گردیده که آن را کدگذاری باز می‌نامند؛ سپس پژوهشگر با اندیشیدن در مورد ابعاد متفاوت این مقوله‌ها و یافتن پیوندهای میان آنها به کدگذاری محوری اقدام نمود. لازم به ذکر است که در جریان این رمزگذاری پژوهشگر با استفاده از نمونه برداری نظری و با توجه به مفاهیم پدیدار شده از دل داده‌ها به گردآوری داده‌ها که تصویر غنی‌تری از مفاهیم و مقوله‌های حاصل فراهم نمود پرداخت. سرانجام با کدگذاری انتخابی مقوله‌های پالایش شده و با طی این فرایندها در نهایت ملاحظات نظری پژوهش پدیدار شد. در نهایت پس از شناسایی ابعاد و مؤلفه‌ها و هم‌چنین روابط بین مؤلفه‌ها و ابعاد شناسایی شده، یکی از ابعاد به عنوان مقوله محوری و سایر ابعاد به عنوان شرایط علی، بستر حاکم بر پدیده مورد بررسی، شرایط مداخله‌گر، استراتژی‌ها و پیامدها در مدل قرار گرفت. باید اضافه کرد به منظور اطمینان از اعتبار یافته‌ها، از راهبردهایی چون مرور مجدد داده‌ها با مشارکت‌کنندگان، تحلیل هم‌زمان با جمع‌آوری داده‌ها، ثبت جزئیات کامل مراحل کدگذاری و دسته‌بندی، و مشورت با اساتید دانشگاه استفاده شد. همچنین برای افزایش قابلیت انتقال، شرحی دقیق و جامع از زمینه تحقیق و ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان ارائه شد. در نهایت لازم به ذکر است که این پژوهش با رعایت اصول اخلاقی، از جمله دریافت رضایت آگاهانه از مشارکت‌کنندگان، حفظ محرمانگی اطلاعات، ناشناس ماندن هویت افراد و استفاده از اسامی مستعار و همچنین احترام به حق انصراف آزادانه در هر مرحله از تحقیق، انجام شده است. تمامی مشارکت‌کنندگان با آگاهی کامل از هدف و روند پژوهش در مطالعه شرکت کردند و اطمینان حاصل شد که مشارکت آن‌ها به صورت داوطلبانه و بدون هیچ‌گونه اجبار بوده است.

جدول ۱. ویژگی جمعیت شناختی مصاحبه شونده‌گان

ردیف	نام مستعار	سن	چندمین فرزند خانواده	تعداد برادر	تحصیلات پدر	شغل پدر	تحصیلات مادر	شغل مادر
۱	پریا	۲۱	اول	۱	لیسانس	بازنشسته	فوق دیپلم	خانه دار
۲	مهسا	۲۰	دوم	۱	سیکل	کشاورز	سیکل	خانه دار
۳	حنانه	۲۵	اول	۱	سیکل	آزاد	سیکل	خانه دار
۴	کیما	۱۹	اول	۱	سیکل	کارمند	دیپلم	خانه دار
۵	یکتا	۲۰	اول	۱	فوق دیپلم	بازنشسته	فوق دیپلم	خانه دار
۶	سوسن	۲۰	اول	۲	ابتدایی	آزاد	ابتدایی	آزاد
۷	رها	۲۱	دوم	۱	دیپلم	آزاد	دیپلم	خانه دار
۸	سهیلا	۲۰	سوم	۱	سیکل	آزاد	سیکل	خانه دار
۹	ناهید	۳۰	ششم	۳	دیپلم	بازنشسته	دیپلم	خانه دار
۱۰	یاسمن	۲۰	اول	۱	سیکل	کارگر	دیپلم	سرویس مدرسه
۱۱	زیبا	۲۰	اول	۲	دیپلم	آزاد	دیپلم	خانه دار
۱۲	هدیه	۲۴	سوم	۲	لیسانس	آزاد	دیپلم	خانه دار
۱۳	مرجان	۲۱	دوم	۱	دیپلم ناقص	آزاد	پنجم نهضت	خانه دار
۱۴	راضیه	۲۰	دوم	۱	پنجم ابتدایی	آزاد	سوم ابتدایی	آزاد
۱۵	الهه	۲۴	چهارم	۲	دیپلم	آزاد	دیپلم	خانه دار

تحلیل یافته های پژوهش

یافته‌های پژوهش بر اساس تحلیل داده‌های مصاحبه‌های عمیق با ۱۵ دختر دانشجوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز به شرح زیر است:

جدول ۲. نتایج مراحل کدگذاری سه گانه ی باز (مفاهیم)، مقوله های اصلی (محوری) و انتخابی

مقوله هسته	مقوله اصلی	خرده مقوله	مفاهیم	
گریز از سلطه پدرسالاری	نمایش تمکین	همراهی ظاهری	صبوری برای رسیدن به خواسته- با سیاست رفتار کردن-چشم گفتن- همراهی در ظاهر-مقاومت نکردن برای حفظ ظاهر- اطاعت نمایشی	
		سکوت معنادار در مواجهه با تبعیض	جواب ندادن راه حل ها-شروع بحث هنگام مقاومت-بی اعتنایی به نصیحت ها-کوتاه آمدن-سکوت کردن-نادیده گرفتن - فایده مند بودن مقاومت-سازش ظاهری-بی اعتنایی-از لحاظ ذهنی اذیت میشم ولی کاریش نمیتونم بکنم- بی تفاوت شدن در برابر تبعیض ها	
	اعتراض به تبعیض	ابراز خشم پنهان	مذاکره کردن با مادر-انتقاد در قالب شوخی-انتقاد به بیرون ماندن طولانی برادر-انتقاد به تبعیض با خنده-بیان کردن دوست داشتن بیشتر پسر-انتقاد کردن مداوم	
	به چالش کشیدن کلیشه های جنسیتی	فائق آمدن بر محدودیت های جنسیتی	متقاعدسازی-قدیمی انگاشتن باورهای پدر ومادر-گفتگو درباره عوض شدن سبک زندگی-راضی کردن پدر برای تنهایی بیرون رفتن-نفی نقش های سنتی-تلاش بی وقفه برای اجازه گرفتن از پدر برای شاغل شدن-زمان طولانی برای کسب رضایت والدین برای ورود به دانشگاه	
	بهره گیری از حمایت های اجتماعی	طلب کمک از افراد تحصیلکرده	کمک گرفتن از خانواده	مراجعه به مشاور همراه با مادر-بهتر شدن شرایط روحی با مراجعه به تراپیست-تغییر نکردن شرایط با مراجعه به مشاور - در حال درمان ناخودآگاه آسیب دیده
			کمک گرفتن از عمه	درخواست کمک از مادر- درخواست کمک از عمه
	فاصله گذاری انتخابی با خانواده	احساس تنهایی	-تنها بودن	

	خوداتکایی	جداکردن راه از خانواده-انتخاب دانشگاه در شهر دیگر-انتخاب مسافرت های مجردی-انتخاب تنهایی زندگی کردن-بیرون از خانه ماندن-برنگشتن به خانه در تعطیلات بین دو ترم
	قهر کردن	قهر کردن های مکرر بی اعتنائی میکنم محل نمیزارم-دعوا کردن و رفتن در اتاق بی اعتنائی کردن-محل نگذاشتن
	مصرف زمان در فضاهای خصوصی برای حفظ استقلال روانی	دائم در اتاق بودن-طولانی در زیرزمین ماندن
پنهان سازی اطلاعات در روابط خانوادگی	توسل به دروغ	دروغ گفتن در مورد مدرسه-دروغ گفتن در برابر قوانین خانه
	پنهان کاری آگاهانه	سکرت ماندن مسائل-پنهان کردن بی حجابی بیرون از خانه از پدر-نصب اینستا بدون رضایت والدین-مخفی کاری در برابر نابرابری ها-پنهانی انجام دادن کارها به دلیل مخالفت خانواده-پنهانی با دوستان کافه رفتن
مقاومت آشکار در برابر تبعیض های جنسیتی	مقاومت در برابر نقش های سنتی زنان	قبول نکردن محرومیتها-تایید نکردن تبعیض ها-دعوا بر سر حق-گفتگو در مورد تفاوتها-قائل به حق آزادی برابر-توصیه به برادر در مورد عدم قبول تبعیض ها
	جنگیدن برای رسیدن به خواسته	جنگیدن در برابر تبعیض ها-جنگیدن تا رسیدن به خواسته
راهبرد خشونت علنی	پرخاشگری	استفاده از پرخاشگری به دلیل بی توجهی-پرخاش کردن برای رسیدن به خواسته-شروع پرخاشگریم به دلیل ایجاد نفرت از برادر-پرخاشگری در برابر ظلم و گرفتن خواسته
	بحث کردن	دعوا کردن تا رسیدن به خواسته-ایجاد سر و صدا برای گرفتن حق حریم شخصی
توانمند سازی	انتخاب سبک زندگی متفاوت	سعی در قوی کردن خود-شاغل شدن برای کسب استقلال-ثابت کردن خود برای مادر
مکانیسم خودکشی	اقدام به خودکشی	خفه کردن خود بعد از بحث با برادر
	فکر خودکشی	فکر کردن به خودکشی بعد از تحمیل نابرابری
کنش ترک محیط	فرار از خانه	گریختن از خانه به خاطر تبعیض ها-فرار به خانه دوست
عدم عدالت در رفتار	تجربه تبعیض	بها دادن بیشتر به برادر
عدم حمایت مالی	خودداری از تامین منابع مورد نیاز دختر	نخریدن وسایل مورد نیاز

نمایش تمکین به معنای نشان دادن ظاهری از پذیرش وضعیت موجود است؛ در حالی که ممکن است فرد در باطن با آن مخالف باشد. این راهبرد نوعی تطبیق سطحی برای کاهش تعارض و فشارهای خانوادگی است (Farahmand & Baharloui, 2022a). این رفتار می تواند از سر اجبار یا برای محافظت از خود صورت گیرد. راضیه ۲۰ ساله می گوید: "تصمیم گرفتم با سیاست رفتار کنم و سعی کردم با آرامش خواسته هامو به دست بیارم". زنان با نشان دادن تمکین ظاهری، از درگیری مستقیم با ساختارهای مردسالارانه اجتناب می کنند. این رفتار می تواند به عنوان راهبردی برای حفظ امنیت و کاهش تنش در محیط خانواده تلقی شود.

اعتراض به تبعیض^۱

در این راهبرد، فرد به طور مستقیم یا غیرمستقیم نسبت به نابرابری جنسیتی اعتراض می کند. این اعتراض می تواند کلامی، رفتاری یا حتی در قالب طعنه و کنایه باشد (Farahmand & Baharloui, 2022b). سهیلا ۲۰ ساله می گوید: "به مامان بابام میگم شما پسرتونو بیشتر از من دوست دارید و به زبان میارم". دختران ممکن است این اعتراض را در قالب گفت و گو با والدین یا مخالفت با محدودیت ها نشان دهند. برخی زنان به طور مستقیم یا غیرمستقیم به نابرابری های جنسیتی اعتراض می کنند. این اعتراض می تواند از طریق گفت و گو، مخالفت با تصمیمات ناعادلانه یا حتی ترک محیط های تبعیض آمیز صورت گیرد.

به چالش کشیدن کلیشه های جنسیتی^۱

این راهبرد شامل تلاش برای بی اعتبار کردن یا نادیده گرفتن باورها و انتظارات جنسیتی سنتی در خانواده مانند مخالفت با وظایف خانگی صرفاً زنانه یا تأکید بر شایستگی های فردی به جای نقش های جنسیتی است. (Fine & Turner, 2001; Nasiri & Rajabpour, 2019). یکتا ۲۰ ساله می گوید: "به مامان بابام میگم دیدگاهشون خیلی قدیمیه و هیچی از جامعه امروزی نمیدونن و اینجوری نرمشون می کنم". زنان با زیر سؤال بردن نقش ها و انتظارات سنتی جنسیتی، سعی در تغییر نگرش های جامعه نسبت به زنان دارند. این اقدام می تواند از طریق آموزش، فعالیت های اجتماعی یا رسانه ای صورت گیرد.

بهره گیری از حمایت های اجتماعی^۲

دختران با بهره گیری از شبکه های اجتماعی مانند دوستان، مشاوران یا گروه های دانشگاهی، حمایت عاطفی یا فکری دریافت می کنند تا با فشارهای جنسیتی مقابله کنند (Heydari et al., 2015). زیبا ۲۰ ساله می گوید: "به تراپیست که گفتم انگیزه قتل دارم گفت به خاطر خشم زیادی هست که بروز ندادی. تراپیست حالمو بهتر کرد". این راهبرد کمک می کند تا فرد احساس انزوا نکند و قدرت بیشتری برای مقاومت پیدا کند. زنان با تکیه بر شبکه های حمایتی مانند دوستان، گروه های اجتماعی یا سازمان های حمایتی، قدرت مقابله با نابرابری های جنسیتی را افزایش می دهند.

فاصله گذاری انتخابی با خانواده^۳

این راهبرد به معنای ایجاد مرزهای روانی یا فیزیکی بین خود و خانواده است، به خصوص زمانی که خانواده به طور مداوم رفتارهای تبعیض آمیز از خود نشان می دهد (Sharifi Saei & Azad Aramaki, 2022). فاصله گذاری انتخابی با خانواده همچنین به معنای تصمیم آگاهانه و هدفمند فرد برای کاهش تعاملات و ارتباطات عاطفی، اجتماعی یا فیزیکی با اعضای خانواده به منظور حفظ سلامت روان، ایجاد استقلال فردی و مقابله با فشارها و نابرابری های موجود در ساختار خانواده است (Rahimi & Kaviani, 2018). پریا ۲۱ ساله می گوید: "دانشگاهمو به شهر دیگه زدم و از اونجا به بعد شد زندگی خودم چارچوب خودم". همچنین خانه ۲۵ ساله می گوید: "وقتی به خواستم نمی رسم حداکثر دو سه روز قهر میشم باهاشون" در این پژوهش، دختران دانشجو به منظور مقابله با تبعیض های جنسیتی و فشارهای خانواده، به صورت خودخواسته تعاملات خود را با اعضای خانواده محدود کرده، مانند کاهش تماس های حضوری و تلفنی، اجتناب از حضور در جلسات خانوادگی و یا کاهش مشارکت در تصمیم گیری های خانوادگی.

پنهان سازی اطلاعات در روابط خانوادگی^۴

پنهان سازی اطلاعات در روابط خانوادگی به معنای اقدام آگاهانه فرد به عدم افشای برخی داده ها، احساسات یا رویدادهای شخصی به اعضای خانواده است. این رفتار معمولاً برای حفظ استقلال فردی، جلوگیری از تنش ها، مقابله با کنترل بیش از حد یا فشارهای فرهنگی و اجتماعی صورت می گیرد (Abazari & Tajik, 2018). در حوزه جامعه شناسی خانواده، پنهان سازی اطلاعات نشان دهنده مدیریت مرزهای خصوصی و عمومی میان اعضای خانواده است و بیانگر تلاش فرد برای تنظیم رابطه قدرت و کنترل در فضای خانوادگی است (Afshar & Haghghi, 2012). هدیه ۲۴ ساله می گوید: "به پدر و مادرم میگم این محدودیتهای شما باعث نمیشه کاری نکنم فقط باعث میشه که یه سری چیزها بین من و شما سکرت بمونه". همچنین الهه می گوید: "محدودیت گذاشتن که اینستا نباید داشته باشم با اینکه برای داداشم همچین محدودیتی نداشتن، خب منم به صورت دزدکی اینستا نصب کرد. این نوع مقاومت پنهان برای حفظ

1. Challenging Gender Stereotypes
2. Utilizing Social Support
3. Selective Distancing
4. Hiding information in family relationships

استقلال کاربرد دارد. در این شیوه، دختران با پنهان کردن برخی اطلاعات درباره فعالیت‌های خود (مانند رفت‌وآمد، ارتباطات یا موفقیت‌های شخصی) از بازتولید کنترل مردسالارانه جلوگیری می‌کنند (Altman & Taylor, 1978).

مقاومت آشکار در برابر تبعیض‌های جنسیتی^۱

مقاومت آشکار در برابر تبعیض‌های جنسیتی به عنوان گزارش‌های شفاهی یا مستند از اقدامات و رفتارهایی که به طور مستقیم و علنی به مقابله با نابرابری‌های جنسیتی می‌پردازند، تعریف شده است (Scott, 1990). این اقدامات شامل اعتراض‌های صریح به رفتارهای تبعیض‌آمیز، ابراز نارضایتی آشکار که هدف آن تغییر شرایط نابرابر در محیط خانواده است، می‌باشد. همچنین این راهبرد به معنای رد مستقیم نقش‌های کلیشه‌ای است؛ مانند پاسخ ندادن به وظایفی که صرفاً به دلیل زن بودن به آن‌ها محول شده است (Azad Armaki, 2016; Mazaheri & Colleagues, 2019). یاسمن ۲۰ ساله می‌گوید: "من اصلاً نمی‌خواهم قبول کنم که چون دخترم از خیلی چیزها محروم‌م. اصلاً این محرومیتها و تبعیض‌ها رو قبول ندارم." همچنین حنا ۲۵ ساله می‌گوید: "همیشه دعوا میکنم که این حق من نیست شما دارید در حق من کم لطفی می‌کنید". زنان با رد مستقیم نقش‌ها و انتظارات ناعادلانه جنسیتی، به طور فعالانه با نابرابری‌ها مقابله می‌کنند و به صورت مستقیم تبعیض جنسیتی را به چالش می‌کشند.

راهبرد خشونت علنی^۲

در این نوع، فرد به طور مستقیم وارد چالش با ساختارهای تبعیض‌آمیز می‌شود. این مبارزه می‌تواند شامل مقابله با قوانین خانوادگی نابرابر یا افشای رفتارهای تبعیض‌آمیز باشد (Giddens, 2009). کیمیا ۱۹ ساله می‌گوید: "با داد و بیداد و سر و صدا باید می‌فهموندم که من حق دارم حریم شخصی داشته باشم." هدیه ۲۴ ساله نیز می‌گوید: "خیلی جنگیدم تا اجازه گرفتم با دوستام برم بیرون". این رفتار معمولاً ریسک بالاتری دارد اما اثربخشی بیشتری نیز دارد. زنان با اقدامات آشکار مانند اعتراض، فعالیت‌های اجتماعی یا حقوقی، به طور مستقیم با ساختارهای نابرابر مقابله می‌کنند.

توانمندسازی^۳

توانمندسازی شامل کسب مهارت، تحصیلات، استقلال مالی و تصمیم‌گیری است تا فرد بتواند از موضع قدرت در برابر نابرابری‌ها ایستادگی کند (Giddens, 2013). مهسا ۲۰ ساله می‌گوید: "سعی کردم خودمو قوی کنم و خود قوی‌م نشون بدم". همچنین رها ۲۱ ساله می‌گوید: "رفتم سر کار که مستقل بشم". یکتا ۲۱ ساله نیز می‌گوید: "اومدم دانشگاه که به مامانم ثابت کنم که کودن نیستیم". این راهبرد پایه‌ای‌ترین شیوه مقاومت پایدار است. زنان با کسب مهارت‌ها، تحصیلات و استقلال مالی، قدرت مقابله با نابرابری‌های جنسیتی را افزایش می‌دهند.

مکانیسم خودکشی^۴

مکانیسم خودکشی به معنای استفاده از رفتارهای خودآسیب‌رسان یا پایان دادن عمدی به زندگی به عنوان راهکار یا واکنشی روانی، اجتماعی یا فرهنگی در مواجهه با فشارها، نابرابری‌ها و وضعیت‌های استرس‌زا است (Joiner, 2005). این مکانیسم می‌تواند نتیجه انباشت بحران‌های روانی، احساس ناامیدی، فقدان حمایت اجتماعی و ناتوانی در مواجهه با تبعیض و سلطه باشد (Kandiyoti, 1988) در بستر نابرابری‌های جنسیتی، خودکشی ممکن است به عنوان نهایت‌گریز یا اعتراض غیرکلامی در برابر سلطه و سرکوب تلقی شود

1. Overt Resistance to Gender Discrimination
2. Strategy of Overt Violence
3. Empowerment
4. Suicidal Behavior

(Najafi & Mohammadi, 2011). در شرایط حاد، برخی از دختران ممکن است خودکشی را به عنوان تنها راه فرار از فشارهای خانوادگی و جنسیتی ببینند (Shneidman, 1993). در این پژوهش، مکانیسم خودکشی به رفتارهایی اطلاق می‌شود که توسط دختران دانشجو به منظور پایان دادن به زندگی خود یا اقدام به آسیب جسمانی عمدی به خود، در واکنش به تبعیض‌های جنسیتی، فشارهای روانی ناشی از نابرابری، فقدان حمایت مالی یا اجتماعی، و محدودیت‌های فرهنگی و خانوادگی و فرار از موقعیت محدودیت ساز صورت می‌گیرد. شناسایی این مکانیسم بر اساس گزارش‌های مصاحبه، اظهار احساس ناامیدی شدید، طرح افکار یا برنامه‌ریزی برای خودکشی و یا اقدام عملی به آن صورت می‌گیرد. سوسن ۲۰ ساله می‌گوید: "وقتی یه بار خیلی بد با داداشم بحثم شد داشتم خودمو خفه می‌کردم که مامانم سر رسید". همچنین مرجان ۲۱ ساله می‌گوید: "من وقتی خیلی فشار بهم میاد فکر خودکشی می‌کنم". این رفتار، اگرچه افراطی است، اما نشانه‌ای از شکست سیستم حمایت اجتماعی و شدت سرکوب است.

کنش ترک محیط^۱

کنش ترک محیط به معنای اقدام آگاهانه و هدفمند فرد برای فاصله‌گیری یا خروج از یک فضای فیزیکی، اجتماعی یا فرهنگی است که در آن با فشار، نابرابری یا تهدید مواجه شده است (Soleimani & Khademi, 2016). این کنش می‌تواند واکنشی به محدودیت‌ها، تبعیض‌ها یا شرایط نامطلوب باشد و در قالب ترک خانواده، محل تحصیل، محل کار یا محیط اجتماعی صورت گیرد. از منظر جامعه‌شناسی، این رفتار نوعی بازسازی رابطه فرد با ساختارهای قدرت و نشانه‌ای از تلاش برای حفظ سلامت روان یا دستیابی به استقلال فردی است. در این پژوهش، کنش ترک محیط به رفتارهایی گفته می‌شود که دختران دانشجو به منظور دوری از شرایط نابرابر جنسیتی در خانواده یا محیط‌های مرتبط، به شکل ترک منزل، تغییر محل سکونت، کاهش حضور در جمع‌های خانوادگی یا اجتماعی و یا انزوای اختیاری از فضای تحت سلطه مردسالارانه اقدام می‌کنند. این کنش‌ها از طریق گزارش‌های مصاحبه، اظهار تصمیم به ترک محیط یا مشاهده تغییر رفتار در حضور محقق شناسایی و ثبت می‌شود (Molaei & Ahmadi, 2013). ناهید ۳۰ ساله می‌گوید: "یه مدت فرار کردم و رفتم خونه ی دوستم و به خونه برنگشتم". برخی زنان برای رهایی از محیط‌های نابرابر، تصمیم به ترک خانه یا مهاجرت به مکان‌های دیگر می‌گیرند. دختران با این روش، فضای امن‌تری برای رشد فردی پیدا می‌کنند.

عدم عدالت در رفتار^۲

یکی از عوامل تحریک‌کننده مقاومت، مشاهده و تجربه بی‌عدالتی‌های رفتاری در خانواده است؛ مانند تبعیض در تقسیم منابع، توجه عاطفی یا فرصت‌های تحصیلی بین فرزندان دختر و پسر (Saeidirad, 2017). سوسن ۲۰ ساله می‌گوید: "وقتی یه اشتهای کوچیک می‌کردم، کلی دعوا و نصیحت و سرزنش بود. ولی برادرم حتی وقتی کار بزرگی خراب می‌کرد، فقط می‌گفتن: 'پسرها اینطوری‌ان، بزرگ میشه یاد می‌گیره'". این نابرابری‌ها زمینه‌ساز شکل‌گیری احساس اعتراض می‌شود. زنان با مشاهده رفتارهای ناعادلانه در خانواده، احساس نابرابری کرده و به دنبال تغییر وضعیت می‌افتند.

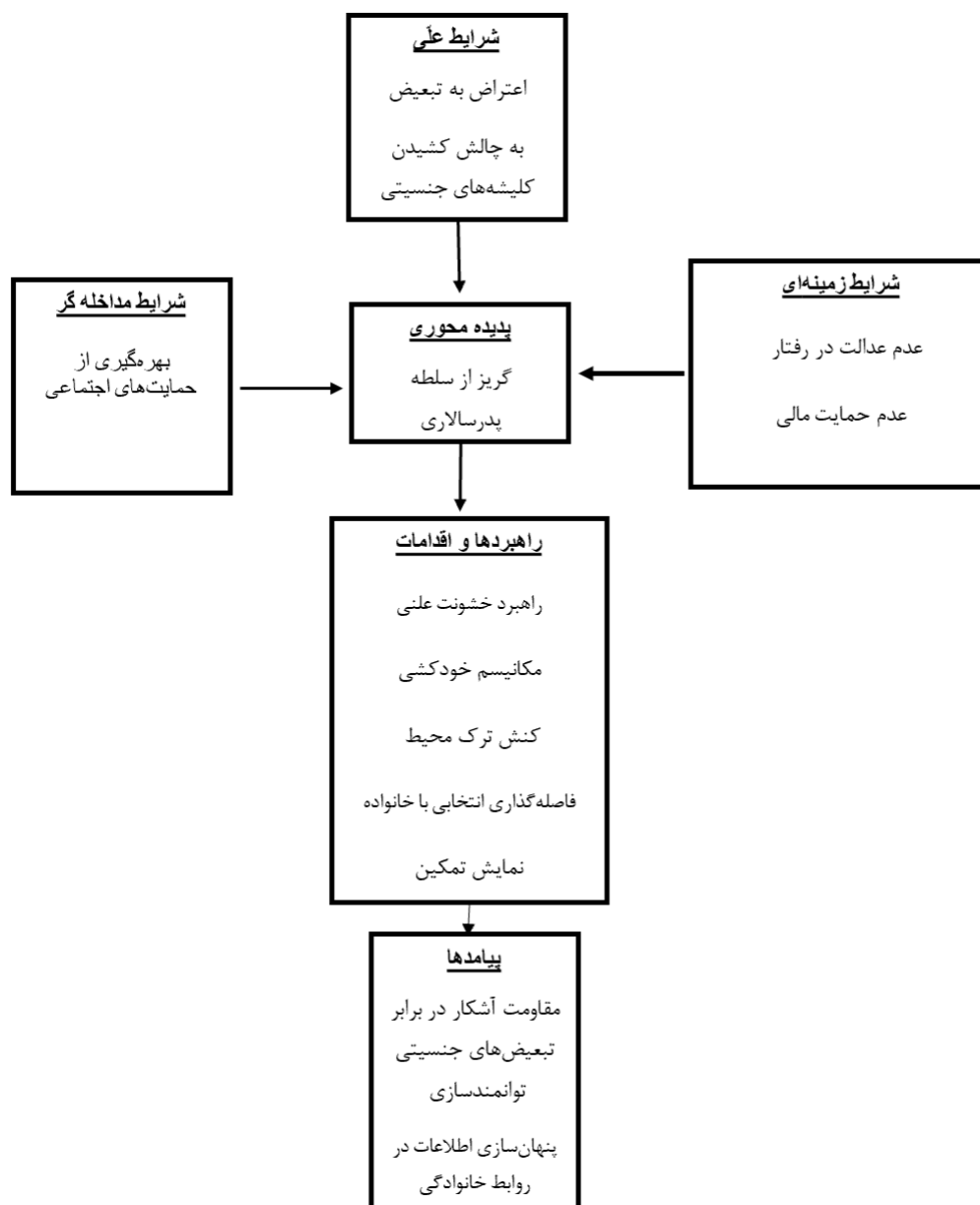
عدم حمایت مالی^۳

فقدان حمایت مالی، به‌خصوص در مقایسه با فرزندان پسر، به عنوان یکی از مصادیق تبعیض شناخته می‌شود. این مسئله ممکن است دختران را به سمت استقلال مالی یا حتی کار دانشجویی سوق دهد (Yazdani & Rostami, 2015). الهه ۲۴ ساله می‌گوید: "از مامانم پول برای خرید لپ‌تاپ می‌خواستم، گفت: فعلا باید صبر کنی اما برای برادرم خیلی سریع پل‌ی استیشن خریدن". همچنین نبود حمایت مالی از سوی خانواده می‌تواند به وابستگی اقتصادی زنان منجر شده و آن‌ها را در معرض نابرابری‌های بیشتری قرار دهد.

1. The act of leaving the environment
2. Perceived Injustice
3. Lack of Financial Support

در این پژوهش مقوله هسته‌ای «گریز از سلطه پدرسالاری» به عنوان محور اصلی مقاومت دختران در برابر ساختارهای نابرابر خانوادگی شناسایی شده است. این مقوله نشان‌دهنده تلاش آگاهانه آنان برای رهایی از سلطه مردسالارانه از طریق راهبردهای مختلف است. گریز از سلطه پدرسالاری به مجموعه‌ای از کنش‌ها و راهبردهای فردی و جمعی اطلاق می‌شود که زنان برای کاهش یا حذف تأثیر ساختارهای مردسالارانه در خانواده به کار می‌گیرند. این راهبردها می‌توانند شامل مقاومت آشکار، مقاومت پنهان، فاصله‌گذاری عاطفی یا فیزیکی و توانمندسازی باشند. مقوله گریز از سلطه پدرسالاری نشان‌دهنده تلاش زنان برای بازتعریف نقش‌ها و روابط جنسیتی در جامعه است.

شکل ۱. مدل پارادایمی راهبردهای مقاومت زنان در مواجهه با نابرابری جنسیتی درون خانواده

یافته ها

یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌ها بر اساس رویکرد نظریه‌پردازی داده‌بنیاد اشتراوس و کوربین (Strauss, A., 1990 & Corbin) نشان داد که دختران دانشجوی مورد مطالعه در مواجهه با نابرابری‌های جنسیتی درون خانواده، از مجموعه‌ای متنوع از راهبردهای مقاومت استفاده می‌کنند. تحلیل کدگذاری‌های باز، محوری و انتخابی منجر به استخراج ۱۳ مقوله‌ی اصلی و یک مقوله‌ی هسته‌ای شد. مقوله‌ی هسته‌ای پژوهش تحت عنوان «گریز از سلطه‌ی پدرسالاری»، به مثابه فرایندی چندبعدی و پویا تبیین شد که از طریق ترکیب راهبردهای آشکار و پنهان، امکان بازتعریف نقش زن در ساختار قدرت مردسالار را فراهم می‌سازد. فرایند مقاومت در یافته‌های این پژوهش را می‌توان در سه سطح پنهان، میانه و آشکار طبقه‌بندی کرد که هر سطح منعکس‌کننده نوعی خاص از عاملیت زنانه در بستر فرهنگی ایران است.

مقاومت پنهان: سازگاری آگاهانه و انقیاد تاکتیکی

مقوله‌هایی مانند «تمایش تمکین»، «پنهان‌سازی اطلاعات در روابط خانوادگی» و «سکوت معنادار» بیانگر اشکال ظاهراً منفعلانه اما در واقع کنترل‌شده و آگاهانه از مقاومت هستند. در این سطح، زنان با به‌کارگیری رفتارهای سازگارانه ظاهری، به‌گونه‌ای زیرکانه قدرت کنش خود را حفظ و از درگیری مستقیم پرهیز می‌کنند. این یافته با نظریه‌ی «مقاومت روزمره» جیمز اسکات (Scott, 1990) هم‌راستا است که تأکید دارد مقاومت فرودستان الزاماً آشکار نیست و می‌تواند در قالب کنش‌های ظریف، تأخیر، دروغ مصلحتی یا نافرمانی پنهان بروز یابد. مطالعات داخلی نیز مؤید این شکل از مقاومت هستند. برای مثال، پژوهش شریفی ساعی و آزاد ارمکی (Sharifi Saei & Azad Aramaki, 2022) نشان داد که زنان ایرانی برای تغییر موازنه‌ی قدرت در خانواده، از روش‌هایی مانند رمزگشایی‌های تقابلی و نمایش تمکین استفاده می‌کنند؛ یعنی با حفظ ظاهر انقیاد، در باطن به چانه‌زنی و بازتعریف نقش خود می‌پردازند.

مقاومت میانه: چالش تدریجی و مذاکره‌محور

مقوله‌هایی نظیر «اعتراض به تبعیض»، «به چالش کشیدن کلیشه‌های جنسیتی»، و «بهره‌گیری از حمایت‌های اجتماعی» بیانگر سطحی از مقاومت‌اند که در آن زنان از کنش‌های تدریجی، مذاکره‌محور و آگاهانه برای تغییر نگرش‌ها و رفتارهای خانواده استفاده می‌کنند. در این سطح، دختران ضمن حفظ پیوندهای عاطفی با خانواده، از منابع فرهنگی و تحصیلی خود برای اقناع والدین و بازتعریف نقش‌های زنانه بهره می‌گیرند. یافته‌های حاضر با پژوهش فرهمند و بهارلویی (Farahmand & Baharloui, 2022a) هم‌خوانی دارد که نشان داد زنان در مواجهه با نابرابری‌های خانوادگی از استراتژی‌های «اصلاحی، اعتراضی و استقلال‌طلبانه» استفاده می‌کنند. در هر دو مطالعه، مقاومت نه به‌صورت تقابل آشکار، بلکه به‌عنوان فرآیندی تعاملی و مذاکره‌ای ظاهر می‌شود. از منظر نظری، این سطح از مقاومت با نظریه‌ی «عاملیت نهفته» صبا محمود (Mahmood, 2005) هم‌خوان است. محمود بر این باور است که کنش‌های زنان در جوامع اسلامی، الزاماً در قالب مخالفت صریح با سلطه بروز نمی‌کند، بلکه گاه در دل همان ساختارهای قدرت، با هدف حفظ کرامت و عاملیت درونی رخ می‌دهد. دختران دانشجوی این پژوهش نیز با اتخاذ راهبردهای گفت‌وگومحور و متقاعدسازی والدین، در چارچوب فرهنگی خانواده دست به مقاومت تدریجی می‌زنند.

مقاومت آشکار: کنش‌های بخش و بازسازی عاملیت

در بالاترین سطح، مقوله‌هایی چون «مقاومت آشکار در برابر تبعیض»، «راهبرد خشونت علنی»، «کنش ترک محیط» و «توانمندسازی» قرار دارند که نشانگر مرحله‌ای هستند که فرد از انفعال و مذاکره فراتر رفته و به کنش مستقیم، ساختارشکنانه و گاه رهایی‌بخش دست می‌زند. راهبردهایی مانند اشتغال، تحصیلات، استقلال اقتصادی و ترک خانه در شرایط بحرانی، بیانگر شکل‌گیری عاملیت زنانه فعال و خودمختار است. این یافته‌ها با پژوهش باسو (Basu, 2023) درباره زنان کارآفرین بنگال غربی مشابهت دارد؛ وی نشان داد زنان در مواجهه با سلطه‌ی خانوادگی با حفظ استقلال اقتصادی و بازتعریف نقش‌های خانوادگی به مقاومت مؤثر

می‌پردازند. در بافت ایرانی نیز نتایج حاضر با مطالعه‌ی شریفی ساعی و آزاد ارمکی (Sharifi Saei & Azad Aramaki, 2022) هم‌خوان است که نشان داد زنان جوان با بهره‌گیری از منابع آموزشی و اقتصادی، در حال تغییر الگوهای جنسیتی سنتی‌اند و به سمت بازسازی هویت زنانه مستقل حرکت می‌کنند. در عین حال، مقوله‌هایی مانند «مکانیسم خودکشی» و «فاصله‌گذاری انتخابی با خانواده» در تحلیل نظری فوکو (Foucault, 1982) به‌عنوان مقاومت بدن در برابر سلطه‌ی ساختاری قابل تفسیر است؛ جایی که فرد، با استفاده از بدن یا کناره‌گیری، سلطه‌ی پدرسالارانه را نفی می‌کند. مدل حاصل نشان می‌دهد مقاومت دختران در برابر نابرابری‌های خانوادگی، از تعامل مستمر میان ساختارهای قدرت و عاملیت زنانه نشأت می‌گیرد. آنان در فرآیندی تدریجی از سازگاری پنهان به مقاومت فعال و خودآگاه گذر می‌کنند.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر با مطالعات فرهمند و بهارلویی (Farahmand & Baharloui, 2022a) و شریفی ساعی و آزاد ارمکی (Sharifi Saei & Azad Aramaki, 2022) همسو است. در هر سه مطالعه، مقاومت زنان در برابر تبعیض خانوادگی به صورت ترکیبی از اعتراض‌های پنهان، نمایش تمکین و کنش‌های تدریجی گزارش شده است. پژوهش السوالقه (Alsawalqa, 2022) درباره زنان اردنی نیز نشان داد که آنان برای مقابله با خشونت خانگی از تاکتیک‌هایی نظیر امتناع، نقش‌پذیری تاکتیکی و بهره‌گیری از حمایت اجتماعی استفاده می‌کنند. این یافته‌ها با مؤلفه‌های «پنهان‌کاری» و «حمایت اجتماعی» در مطالعه حاضر هم‌پوشانی دارند. یافته‌ها حاکی از آن است که بافت فرهنگی شهر شیراز، که هم‌زمان واجد عناصر سنتی و مدرن است، زمینه‌ای دوگانه و متناقض برای مقاومت فراهم می‌کند. دختران در این بستر با تلفیق سازگاری فرهنگی و آگاهی مدرن، شیوه‌هایی متناسب با شرایط فرهنگی خود برای مقابله با سلطه‌ی پدرسالارانه برمی‌گزینند. در مجموع، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد مقاومت زنان ایرانی در خانواده، پدیده‌ای چندبعدی و تدریجی است که از سطح درونی‌سازی فرهنگی تا بازسازی عاملیت اجتماعی را دربر می‌گیرد و بیانگر فرایند گذار از انقیاد به کنشگری است. پژوهش حاضر نشان داد که مقاومت زنان در برابر نابرابری‌های جنسیتی در خانواده، امری پویا، چندلایه و متأثر از بافت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است. دختران دانشجوی در فرآیند «گریز از سلطه پدرسالاری»، از راهبردهایی چون سازگاری تاکتیکی، مذاکره، توانمندسازی و استقلال اقتصادی بهره می‌برند. این نتایج با مطالعات پیشین داخلی و بین‌المللی هم‌خوان است و بیانگر آن است که عاملیت زنانه در ایران معاصر، گرچه محدود به چارچوب‌های فرهنگی است، اما در حال بازتعریف تدریجی نظم پدرسالارانه از درون ساختارهاست.

پیشنهادات آتی

توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی دختران و زنان

- ایجاد برنامه‌های حمایتی و مشوق‌های مالی برای دختران دانشجوی جهت راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک و مشارکت در بازار کار به منظور افزایش استقلال اقتصادی آن‌ها.
- توسعه مراکز مشاوره و حمایت روانی و اجتماعی در دانشگاه‌ها و مناطق شهری به‌ویژه برای دختران و زنان جوان، جهت ارتقای مهارت‌های مقابله با فشارهای خانوادگی و اجتماعی.

ترویج گفتگوی جنسیتی در خانواده بر مبنای ارزش‌های فرهنگی

- همکاری با روحانیون، بزرگان محلی و نهادهای فرهنگی برای ترویج فرهنگ گفتگوی برابر میان اعضای خانواده و آموزش شیوه‌های حل تعارض به‌صورت مسالمت‌آمیز.
- طراحی و اجرای کمپین‌های رسانه‌ای فرهنگی و دینی که اهمیت مشارکت دختران و زنان در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی را به صورت غیرمستقیم و متناسب با فضای اجتماعی ایران منتقل کند.

بازنگری و تقویت قوانین حمایتی

- اصلاح قوانین خانواده با تمرکز بر تضمین حق تحصیل، اشتغال و مالکیت برای دختران و زنان و ایجاد سازوکارهای اجرایی قوی برای نظارت بر اجرای این قوانین.
- افزایش دسترسی به خدمات حقوقی و قضایی برای زنان و دختران در زمینه حمایت از حقوق خانوادگی و مقابله با خشونت و تبعیض جنسیتی.

تولید و ترویج محتوای فرهنگی و رسانه‌ای

- حمایت مالی و معنوی از تولید فیلم، سریال، مستند و برنامه‌های رادیویی که الگوهای مقاومت زنان در برابر نابرابری جنسیتی را به صورت واقعی و قابل لمس نشان دهند.
- راه‌اندازی کارگاه‌های تخصصی برای نویسندگان، کارگردانان و فعالان رسانه‌ای جهت آموزش نحوه پرداختن به موضوعات جنسیتی با حساسیت فرهنگی.

تقویت پژوهش‌های بومی و استفاده از داده‌ها در سیاست‌گذاری

- تخصیص بودجه به پروژه‌های پژوهشی میدانی با تمرکز بر شناسایی راهبردهای مقاومت دختران و زنان در خانواده‌های ایرانی در مناطق مختلف.
- تشکیل کمیته‌های تخصصی متشکل از پژوهشگران، سیاست‌گذاران و فعالان اجتماعی برای تحلیل نتایج پژوهش‌ها و تدوین سیاست‌های جنسیت‌محور متناسب با شرایط بومی

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول: طراحی پژوهش، جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل کیفی و نگارش اولیه مقاله.
 نویسنده دوم: نظارت علمی، تحلیل نهایی، ویرایش مقاله و پاسخگویی به داوری‌ها
 نویسنده سوم: کمک در طراحی روش‌شناسی و کدگذاری داده‌ها
 نویسنده چهارم: مشاوره در بخش‌های نظری و ویرایش نهایی متن

تعارض منافع

بر اساس اظهارات نویسندگان، این مقاله تعارض منافی ندارد.

حامی مالی

بنابر اظهارات نویسندگان این پژوهش هیچگونه حامی مالی ندارد.

سپاسگزاری

نویسندگان مراتب قدردانی و سپاس صمیمانه خود را از تمامی شرکت‌کنندگان در این پژوهش (دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز) که با صبر و همکاری ارزشمند خود در مصاحبه‌ها شرکت کردند، ابراز می‌دارند. همچنین از حمایت‌های علمی و معنوی اساتید محترم گروه جامعه‌شناسی واحد جهرم و واحد شیراز، به‌ویژه کسانی که در مراحل مختلف پژوهش راهنمایی و مشاوره ارائه دادند، کمال تشکر را داریم.

References

- Abazari, N., & Tajik, M. R. (2018). Cultural studies and gender inequality. Tisa Publishing.
- Afshar, N., & Haghighi, F. (2012). Runaway girls and the factors influencing it. Beh Nashr Publishing.
- Altman, I., & Taylor, D. A. (1973). Social penetration: The development of interpersonal relationships. Holt, Rinehart & Winston.
- Alsawalqa, R. O. (2022). Exploring Jordanian women's resistance strategies to domestic violence: A scoping review. *Frontiers in Sociology*, 7, Article 1026408. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2022.1026408>
- Azad Armaki, T. (2016). Sociology of gender in Iran. Ney Publishing.
- Basu, S. (2023). Women's entrepreneurial resistance to the COVID-19 pandemic inside handloom family enterprises: A case study of West Bengal, India. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 15(4), 325–340. <https://doi.org/10.1108/IJGE-01-2023-0024>
- Butler, J. (1990). Gender trouble: Feminism and the subversion of identity. Routledge.
- Charmaz, K. (2014). Constructing grounded theory (2nd ed.). Sage Publications.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (4th ed.). Sage Publications.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (4th ed.). SAGE Publications.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2019). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (4th ed.). SAGE Publications.
- Danaeifard, H., & Emami, S. M. (2007). Qualitative research strategies - Grounded data theorizing. *Strategic Management Thought*, 1(2).
- Farahmand, M., & Baharloui, M. (2022a). Strategies of resistance and rethinking: Women's experience in the process of gender inequality within the family. *Social Development Quarterly*, 16(3), 27–62.
- Farahmand, M., & Baharloui, M. (2022b). Women's strategies in facing inequalities, discrimination and violence: Possibilities and limitations. *Socio-Cultural Development Studies*, 11(1).
- Fine, M., & Turner, J. (2001). Contesting the family: Social change and the experience of family life. Routledge.
- Foucault, M. (1982). The subject and power. *Critical Inquiry*, 8(4), 777–795.
- Giddens, A. (2009). Sociology (6th ed.). Polity Press.
- Heydari, M., Moradi, N., & Sharifi, S. (2015). Examining parental communication styles and their effects on adolescent girls. *Family and Social Research Quarterly*, 11(2), 65–84.
- Jan, S. S., & Azeem, A. (2024). Cultural constraints and women's education: A case study of women's higher education in District Mardan. *Global Sociological Review*, 9(3), 98–107.
- Joiner, T. E. (2005). Why people die by suicide. Harvard University Press.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender & Society*, 2(3), 274–290.
- Karimi, F. (2021). Hidden culture and strategies for confronting patriarchal control in the family. *Journal of Social Sciences Research*, 28(1), 25–49.

- Mahmood, S. (2005). *Politics of piety: The Islamic revival and the feminist subject*. Princeton University Press.
- Mazaheri, H., & Colleagues. (2019). Representation of gender inequality in the family: A study on women's lived experiences in Shiraz. *Women in Development and Politics*, 17(2), 45–68.
- Molaei, F., & Ahmadi, S. (2013). Women's empowerment and its role in improving gender relations. *Women's Sociology Quarterly*, 8(2), 55–74.
- Najafi, F., & Mohammadi, H. (2011). A sociological approach to the phenomenon of suicide among adolescent girls. *Mental Health Journal*, 13(2), 43–59.
- Nasiri, R., & Rajabpour, M. (2019). The social construction of gender stereotypes and strategies of resistance among young women. *Journal of Humanities Research*, 14(3), 74–91.
- Petronio, S. (2002). *Boundaries of privacy: Dialectics of disclosure*. SUNY Press.
- Rahimi, S., & Kaviani, A. (2018). Gender discrimination in financial resource allocation within families and its impact on girls' gender identity. *Women's Studies*, 15(3), 101–120.
- Saeidirad, M. (2017). The role of social support in confronting gender-based discrimination within the family.
- Scott, J. C. (1985). *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. Yale University Press.
- Scott, J. C. (1990). *Domination and the arts of resistance: Hidden transcripts*. Yale University Press.
- Sharifi Saei, M., & Azad Aramaki, T. (2022). Women's power and resistance in the Iranian family: Women's narratives of cultural resistance methods in the family. *Iranian Cultural Research*, 14(1).
- Shneidman, E. S. (1993). *Suicide as psychache: A clinical approach to self-destructive behavior*. Jason Aronson.
- Soleimani, F., & Khademi, N. (2016). Inequality in parental behavior and psychological reactions of adolescent girls. *Developmental Psychology Journal*, 22(4), 98–112.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage Publications.
- Yazdani, F., & Rostami, N. (2014). Rejection of stereotypical gender roles by girls in urban families. *Journal of Applied Sociology*, 20(1), 33–50.